

Case 1

Makt og demokrati i Norge

Kristian Stokke

kristian.stokke@sgeo.uio.no

Makt og demokrati i Norge

- Hva skjer med makt og demokrati i Norge i en kontekst av globalisering?
- Hva er generelt og hva er spesielt med Norge som case?
- **Noen hovedtemaer:**
 - Svekket suverenitet
 - Et svekket representativt folkestyre
 - Nyliberalt styresett
 - En velferdsstat i omstilling
 - Lokalt selvstyre og forvaltning
 - Rettsliggjøring av samfunnet

Globalisering: kort oppsummering

- Økt politisk, økonomisk og kulturell integrasjon på tvers av landegrensener, regioner og kontinenter, med økt flyt av varer, kapital, tjenester og mennesker
- Forstås som en sammensatt prosess, der utfallet varierer i ulike kontekster og påvirkes av nasjonale og lokale politiske strukturer og aktører

Noen norske politiske faktorer

- Stabilt politisk system
- Politisk organisering og mobilisering
- En sterk velferdsstat med sterk politisk legitimitet
- Korporativt system med formelle og uformelle relasjoner mellom stat, folkelige bevegelser og næringslivsaktører
- Store oljeressurser

Er Norge en selvstendig stat?

- Overnasjonale avtaler og innlemmelse av internasjonale rettighetskonvensjoner i norsk lov gjør at Norges lovgivende forsamling, Stortinget, har frasagt seg suverenitet
 - EØS-avtalen
 - Menneskerettighetslovgivning
- En rettsliggjøring av samfunnet
- Skaper usikkerhet rundt Grunnlovens paragraf 1 om Norge som et selvstendig rike

Et folkestyre i endring:

Endringer i det formelle demokratiet

- En forskyvning fra formell politisk deltagelse (valg, partier etc) mot andre former for deltagelse og politiske ytringsformer
- Politiske partier i en ny virkelighet
 - Fra masseparti til nettverksparti med mer sammensatte velgergrupper
 - Mindretallsparlamentarismens problem
 - Profesjonalisering av lederskap og sekretariat
 - Særlig store utfordringer lokalt
- Svekket representativt folkestyre som forsterkes av rettsliggjøringen av det norske samfunnet

Et folkestyre i endring:

Nye former for organisering

- De brede folkebevegelsene er svekket og erstattet av "her og nå" organisasjoner
 - Skapt av kulturell globalisering som fremmer individualisering
 - Fra konflikt- og samfunnsorientert til konsensus- og personorientert
 - Nytelse heller enn ytelse
 - Organisering for å tilfredsstillere umiddelbart følte behov
 - Ulik tilgang til sosiale og politiske ressurser skaper og forsterker sosiale ulikheter

Nyliberal styringsideologi

- Staten i etterkrigstida: Den politiserte staten
- Siden 1980-tallet har Norge gradvis beveget seg over mot en nyliberal styringsideologi med en mer tilbaketrukket og koordinerende statlig rolle
- Privatisering, fristilling, konkurranseutsetting og markedsretting av offentlige oppgaver
- Kostnadseffektivitet har blitt et viktig forvaltningspolitisk mål

Konsekvenser av nyliberal styringsideologi

- En fragmentert stat
 - Politisk ledelse mister makt men likevel har ansvar
 - Fristilte etater og private aktører får mer makt men fraskriver seg ansvar
- Uklar rollefordeling mellom politikk og forvaltning
- Administrative handlingsrom utvidet på bekostning av politisk ledelse.
- Fra statsborger med makt gjennom stemmeseddelen, til forbruker med makt som kjøpekraft

Konsekvenser av nyliberal styringsideologi

- Norge har institusjonelle forutsetninger som likevel gjør oss i stand til å håndtere utfordringer skapt av globaliseringen, også gjennom offentlig sektor
 - Bl.a. store olje- og gassinntekter som sikrer ressursgrunnlag for velferdsordninger

Hva skjer med lokaldemokratiet?

- Lokalt folkestyre redusert gjennom rettighetslovgivning og effektivitetshensyn
- Fra forvaltningskommuner til servicekommuner
- Reformene på 1980-tallet som skulle gi økt kommunalt selvstyre har i praksis begrenset den lokale autonomien
 - Rettighetslovgivning, nasjonale standarder, øremerking, detaljstyring og stramme budsjettvilkår

Lokaldemokrati og rettsliggjøring

- Nye åpninger for individuelle rettskrav dersom kommunen ikke sikrer de velferdstjenestene vi har krav på
- Ressurser til å utnytte rettslige kanaler er ujevnt fordelt
- Skaper ulikhet for loven og forsterker og skaper nye ulikheter innenfor og mellom grupper av velferdstrengende.

Nye former for styresett

- Partnerskap mellom stat, sivilsamfunn og marked
 - Fra en ide om å sikre aktører politisk innflytelse i viktige sektorer, til et argument om å sikre effektivitet og kostnadsreduksjon
- Nyliberal styringsideologi, men det offentlige har fremdeles en sentral rolle gjennom overordnet politisk styring og finansiering av tjenestene
 - Privatisering gjennom sub-contracting og konkurranseutsetting som åpner for flere ikke-statlige aktører i tjenesteytende sektor

Nye former for styresett

- Ideologiske grunnlaget for kollektive løsninger som sikres av en sterk velferdsstat er likevel svekket
- Maktutredningen mener den ideologiske kampen om velferdsstaten er tapt

Oppsummering

- Den norske stat har betydelig statlig kapasitet i forhold til evnen til omstilling og kapasitet til å handle i forhold til andre aktører
 - Staten har overordnet politisk styring, finansierer tjenestene uavhengig av om det er offentlig eller privat tjenesteprodusent osv
 - Stabilt politisk system, høy utdanning og evne til innovasjon kan være et konkurransefortrinn i det globale markedet
 - Har betydelig handlingsrom i forhold andre aktører

Oppsummering

- Men skaper også sosial ekskludering av en liten gruppe av befolkningen
 - Velferdstrengende, innvandrergupper som vår nye underklasse